

Univerzitet u Beogradu
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

POREMEĆAJI PONAŠANJA U SISTEMU OBRAZOVANJA

PRIREDIO
DOBRIVOJE RADOVANOVIĆ

BEOGRAD 2008

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

POREMEĆAJI PONAŠANJA U SISTEMU OBRAZOVANJA

Priredio
Dobrivoje Radovanović

Beograd, 2008

EDICIJA:
Radovi i monografije

„POREMEĆAJI PONAŠANJA U SISTEMU OBRAZOVANJA“

Izdavač
Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju –
Izdavački centar (CIDD)

Za izdavača
Prof. dr Dobrivoje Radovanović, dekan

Urednik edicije
Prof. dr Zorica Matejić-Đuričić

Uređivački odbor
*Prof. dr Dobrivoje Radovanović, Prof. dr Zorica Popović,
Prof. dr Snežana Pejanović, Prof. dr Zoran Ilić, Prof. dr Branko Ćorić,
Prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović, Doc. dr Vesna Žunić-Pavlović
Doc. dr Danka Radulović, Doc. dr Aleksandar Jugović*

Recenzenti
*Đurađ Stakić, Ph.D., Professor
The Pennsylvania State University, USA*

*Pedro Rankin, Ph.D., Professor
North-West University, South Africa*

Štampa
„Planeta print“, Beograd

Tiraž
250

ISBN 978-86-80113-70-8

Objavlivanje ove knjige pomoglo je
Ministarstvo nauke Republike Srbije

*Odlukom Nastavno-naučnog veća br. 3/9 od 8.3.2008. o pokretanju
Edicije: monografije i radovi.*

www.fasper.bg.ac.yu

POSREDOVANJE IZMEĐU ŽRTVE I MALOLETNOG UČINIOCA KRIVIČNOG DELA U CILJU IZBEGAVANJA POKRETANJA KRIVIČNOG POSTUPKA

Borjana Peruničić
Univerzitet u Beogradu Fakultet za specijalnu edukaciju i
rehabilitaciju

Cilj ovog rada je da opiše karakteristike, osnovne elemente i značaj postupka posredovanja između žrtve i maloletnog učinioca krivičnog dela, da predstavi pojam medijacije i istakne da je to samo jedan od modela restorativne pravde. Primenu koncepta restorativne pravde sugerišu relevantni međunarodni dokumenti, a njeni elementi su uneti u naš retributivni krivičnopravni sistem izmenama i dopunama krivičnoprocesnog zakonodavstva 2002. godine, a zatim i izmenama krivičnog i maloletničkog zakonodavstva.

Stupanjem na snagu Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, 1. januara 2006. godine je stvorena zakonska osnova da se putem primene vaspitnog naloga poravnanje sa oštećenim, kao mere sui generis primeni postupak posredovanja (medijacije) između žrtve i maloletnog učinioca krivičnog dela u cilju „skretanja” krivičnog postupka. Reč je o nepokretanju ili obustavi krivičnog postupka u skladu sa osnovnim principima restorativne pravde sadržanim i u standardima maloletničkog pravosuđa, kao i saznanjima da se primena modela restorativne pravde pokazala kao daleko efikasniji odgovor na krivično delo iz perspektive žrtve, učinioca i lokalne zajednice u odnosu na klasični krivični postupak.

Ključne reči: krivično delo, žrtva, učinilac, maloletnik, restorativna pravda, posredovanje, vaspitni nalozi, poravnanje, skretanje, krivični postupak

RESTORATIVNO I RETRIBUTIVNO PRAVO

Pokazalo se da klasični retributivni krivični postupak, usmeren na krivično delo i učinioca, ne utiče pozitivno na učinioce, dovodi do zanemarivanja žrtava i njihove sekundarne viktimizacije, a nije efikasan kada je reč o smanjenju stope kriminaliteta. Stoga je on 70-tih i 80-tih godina

prošlog veka izložen kritici uz aktivno delovanje u cilju pronalaženja novih, alternativnih oblika reagovanja na kriminalitet.

Nils Christie je sadržaj predavanja održanog 1976. godine u Centru za kriminološke studije Univerziteta u Šefildu objavio u vidu članka pod naslovom „*Konflikt kao svojina*“ (*Conflict as Property*). Ovaj članak se smatra jednim od najznačajnijih tekstova u savremenoj kriminologiji (Christie, 1977). U njemu je Christie postavio osnove komunitarističko-diverzionog pristupa reagovanja na kriminalitet. Autor opisuje krivično delo kao konflikt, koji bi trebalo da predstavlja svojinu onih koji su u njega umešani, ali je „ukraden“ od strane profesionalaca. Time je žrtva krivičnog dela obezvređena i marginalizovana u procesu traženja razrešenja konflikta od strane profesionalaca koji imaju isključivu vlast u njegovom razrešavanju. Pod profesionalcima Christie uglavnom podrazumeva pravnike, advokate, tužioce, sudije – predstavnike državne moći koji istiskuju iz postupka one koji su sukobom direktno pogođeni i koji su za njega najzainteresovaniji. Time ih profesionalci onemogućavaju da iskažu svoja osećanja i svoje misli. Christie poziva da se konflikt vrati onima kojima pripada, ali iz njegovog razrešenja ne isključuje u potpunosti ni profesionalce već samo ograničava njihovu ulogu, ostavljajući srazmerno jednak prostor za sva lica koja su direktno uključena u konflikt.

U središtu koncepta restorativne pravde je ideja da ljudi koji su najviše pogođeni određenim krivičnim delom treba da sami da odluče na koji način će se baviti rešenjem konkretnog spornog odnosa i posledicama koje su nastale izvršenjem krivičnog dela.

Howard Zehrsmatra da je restorativni pristup zasnovan na shvatanju da kriminal predstavlja povredu ljudi i međuljudskih odnosa, da ta povreda stvara obavezu, a da je najvažnija obaveza da se odnosi vrate u prvobitno stanje. Tri osnovne ideje restorativnog prava su:

Restorativno pravo je usmereno na povredu.

Povredu izaziva obavezu da se otkloni šteta.

Restorativno pravo promoviše aktivno učešće svih strana pogođenih kriminalom.

Howard Zehr (Zehr, 1985) razliku između klasičnog retributivnog i novog restitutivnog modela vidi, između ostalog, u tome što je u modelu retributivnog prava suština reagovanja na krivično delo kazna ili retribucija, dok je u restorativnom modelu centralno pitanje prevazilaženje štete nastale krivičnim delom.

Restorativno pravo podrazumeva povezivanje žrtve, prestupnika i članova lokalne zajednice u zajedničkom naporu da se nadoknadi šteta nastala krivičnim delom i da se otkloni povreda.

Prema pristalicama restorativne pravde izvršenje krivičnog dela podrazumeva povredu jedne osobe od strane druge osobe, i ta povreda je delom materijalna a delom psihološka i socijalna. Potrebno je, u onoj meri u kojoj je to moguće, da se nadoknadi šteta i ispravi povreda.

OSNOVNI PRINCIPI RESTORATIVNE PRAVDE

Pristalice koncepta restorativne pravde su prilično saglasni kada je reč o osnovnim principima na kojima restorativna pravda počiva (Ćopić, 2007):

- princip personalizma (krivično delo se shvata kao povreda ljudi i međuljudskih odnosa);
- princip popravljjanja štete nastale krivičnim delom i odnosa narušenih izvršenjem dela (povreda stvara odgovornost i obavezu učinio-ca da povredu otkloni);
- princip učešća (ljudi koji su najviše pogođeni krivičnim delom treba sami da odluče na koji način treba rešavati određeni problem i otklanjati štetu koja je izvršenjem krivičnog dela nastala);
- princip reintegracije (cilj restorativne pravde je potpuno uključivanje žrtve i prestupnika ulokalnu zajednicu a ne njihovo isključivanje i stigmatizacija);

Za razliku od klasičnog krivičnog postupka u kome žrtva ima sporednu ulogu, restorativno pravo nudi žrtvi mogućnost da aktivno bude uključena u postupak, da postavlja pitanja i da traži odgovore, da iskaže svoje emocije – strah, bol zbog pretrpljenih gubitaka, ljutnju. Restorativna pravda omogućava stranama u sukobu da iskažu svoja osećanja, ispričaju svoju priču koristeći se svakodnevnim govorom. Sve što je relevantno za strane u sukobu, relevantno za sam restorativni proces. Krajnji cilj postupka je uspostavljanje mira, čak i sklada između sukobljenih strana (Christie, 2006).

POJAM „ŽRTVE”

U Deklaraciji o osnovnim principima pravosuđa koji se odnose na žrtve krivičnih dela i zloupotrebe vlasti usvojenoj od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija pod pojmom žrtve se podrazumevaju osobe koje su oštećene bilo pojedinačno ili kolektivno, što uključuje fizičku ili psihičku povredu, duševnu patnju, materijalni gubitak ili suštinsko ugrožavanje osnovnih prava, činjenjem dela ili propusta kojima se krše krivični zakoni važeći u državama članicama, uključujući zakone koji zabranjuju krivičnu zloupotrebu vlasti.

Pod pojam „žrtva” prema ovoj Deklaraciji, tamo gde je to primereno, možemo podvesti najbližu porodicu ili izdržavane članove porodice neposredne žrtve i osobe koje su oštećene u nastojanju da pomognu unesrećenim žrtvama ili da spreče viktimizaciju.

U članu 22., tačka b., Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije je „oštećeni” određen kao *lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo.*

Smatra se da, uprkos terminu koji se koristi u relevantnim zakonskim regulativama, posrednik ne treba da žrtve oslovljava sa „oštećeni”, već da o njenom iskustvu govori kao o iskustvu žrtve. Ovo stoga što termin „oštećeni” u svakodnevnom govoru ima negativno vrednosno značenje jer sugeriše da osoba nije cela ili potpuna, već „oštećena”, te je stoga manje vredna. Reč „žrtva” sugeriše da osoba nije odgovorna za to što joj

se desilo i da joj se desilo nešto što je društveno neprihvatljivo. (Libman, Hrnčić, 2007)

Christie smatra da treba nastojati da se ne koristi krivičnopravna terminologija pri primeni modela restorativne pravde i da bi bilo idealno da se umesto termina žrtva (oštećeni) i okrivljeni – koristi termin strane u sukobu (Christie, 2006)

RESTORATIVNO PRAVO I RELEVANTNI MEĐUNARODNI INSTRUMENTI

Komisija za prevenciju kriminaliteta i krivično pravosuđe Ujedinjenih nacija je usvojila nacrt *Rezolucije o osnovnim principima primene restorativnog pravosuđa u krivičnim stvarima* u kojoj se državama potpisnicama preporučuje usvajanje nacionalnih strategija i politike u cilju razvoja restorativnog pravosuđa i promociju kulture povoljne za primenu restorativnog pravosuđa među organima odgovornim za pravosuđe, za socijalna pitanja i za primenu zakona, kao i u lokalnim zajednicama. U ovom dokumentu se restorativni proces objašnjava kao bilo koji proces u kojem žrtva i prestupnik, a kada je to primereno i bilo koji drugi pojedinci ili članovi zajednice koji su pod uticajem kriminala, zajedno aktivno učestvuju u rešavanju pitanja proisteklih iz kriminala, uglavnom uz pomoć posrednika.

U okviru sistema Ujedinjenih nacija je prethodno doneta i *Deklaracija o osnovnim principima pravosuđa koji se odnose na žrtve krivičnih dela i zloupotrebe vlasti* u kojoj se preporučuje da se koriste, gde god je to primereno, neformalni mehanizmi za rešavanje sporova, uključujući posredovanje, arbitražu i običajno pravo ili načine zasnovane na dugogodišnjoj tradiciji, sa ciljem ostvarivanja poravnania ili nadoknade za žrtve.

Model restorativnog prava koji je najviše usavršavan i korišćen u Evropi je medijacija između žrtve i prestupnika. Tako se u Preporuci br. P (99) 19 od strane Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o pitanju posredovanja u krivičnim predmetima posredovanje kvalifikuje kao fleksibilna, sveobuhvatna, delotvorna mogućnost koja dopunjuje ili predstavlja alternativu tradicionalnom krivičnom postupku. U Preporuci P (2006) 8 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o pružanju pomoći žrtvama kriminala se takođe predlaže, u slučajevima kada je to primereno i dostupno, medijacija između žrtve i prestupnika.

Principe restorativnog pravosuđa možemo pronaći u *Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe - Pekinškim pravilima*, prvim pravilima usvojenim u okviru sistema Ujedinjenih nacija sa ciljem da zaštite prava i potrebe dece u sukobu sa zakonom. Iako nije reč o pravno obavezujućem dokumentu, smatra se da je izvršio odlučujući uticaj na formulisanje osnovnih standarda maloletničkog pravosuđa sadržanih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta.

U *Pekinškim pravilima* se preporučuje rešavanje slučajeva maloletnih učinilaca pomoću diverzionih programa bez pribegavanja formalnom sudskom postupku kada god je to moguće ali uz naglašavanje da svako odstupanje od redovnog postupka zahteva dobijanje saglasnosti od strane maloletnika ili njegovih roditelja ili staratelja. Takođe se preporučuje stvaranje realnih alternativa za postupak maloletničkog pravosuđa u obliku

odstupanja koje se zasniva na anagažovanju zajednice (posebno su istaknuti programi koji uključuju rešenja putem obeštećenja žrtava i oni kojima se nastoji da se izbegnu budući sukobi sa zakonom kroz privremeni nadzor i savetovanje). U pomenutim pravilima se navodi da maloletničko pravosuđe treba da doprinese „mirnom poretku u društvu“ i da zaštiti mlade ljude.

U članu 40. *Konvencije o pravima deteta je naglašeno pravo svakog deteta za koje se tvrdi, koje je optuženo ili za koje je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon „...na postupak usklađen sa unapređenjem detetovog osećanja dostojanstva i vrednosti, koji dete podstiče na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda drugih i koji uzima u obzir uzrast deteta i činjenicu da je poželjno zalagati se za njegovu reintegraciju i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu“.*

U istom članu se navodi da će strane ugovornice kada god je to moguće i poželjno donositi mere za postupanje sa takvom decom bez pribegavanja sudskom postupku, s tim da budu poštovana ljudska prava i da bude obezbeđena sudska zaštita.

Slične odredbe se mogu naći i u drugim međunarodnim instrumentima (na primer u *Standardnim minimalnim pravilima UN za mere alternativne institucionalnom tretmanu – Tokijskim pravilima*) a rezultat su novijih shvatanja o izbegavanju maloletničkog pravosuđa, kada god je to moguće, pomoću skretanja krivičnog postupka (*la diversion*).

U *Tokijska pravila* je implementiran stav da sistem krivičnog zakonodavstva treba da obezbedi širok izbor mera alternativnih institucionalnom tretmanu i da razvoj ovakvih mera treba ohrabrivati. Takođe se predlaže da se problem prestupnika rešava na nivou lokalne zajednice u meri u kojoj je to moguće bez korišćenja zvaničnog sudskog postupka ili suđenja, ali uz korišćenje pravne zaštite i u skladu sa zakonom. Ova pravila naglašavaju potrebu država potpisnica da izrade mere alternativne institucionalnom tretmanu kojima se uspostavlja *ravnoteža između prava svakog pojedinog učinioca, prava žrtava i brige društva za javnu bezbednost i prevenciju kriminala*. Neke predložene mere alternativne institucionalnom tretmanu obuhvaćene ovim pravilima su usmena opomena, uslovni otpust, statusne kazne, novčane kazne, nadzor socijalne službe i sudskih organa i nalozi za obavljanje poslova u okviru društvene zajednice.

POSREDOVANJE (MEDIJACIJA) KAO MODEL RESTORATIVNE PRAVDE

Modeli susreta predstavljaju neke od modela primene restorativnog pristupa pravosuđu koji podrazumevaju susret između žrtve i prestupnika. Za razliku od sudskih postupaka koji takođe podrazumevaju komunikaciju između žrtve i prestupnika, u modelima susreta strane u sukobu zajednički dolaze do rešenja, uz pomoć treće osobe koja olakšava njihovu komunikaciju, ali nema mogućnost da utiče na njihovu odluku.

U najčešće modele susreta spada posredovanje (medijacija) između žrtve i prestupnika. Da bi u konkretnom slučaju mogli da primenimo model susreta neophodno je da su i prestupnik i žrtva određenog krivičnog dela identifikovani; da prestupnik dobrovoljno prihvata odgovornost za krivič-

no delo; da i prestupnik i žrtva prihvataju da uđu u restorativni proces. Iz ovoga se može zaključiti da restorativni pristup nije primenljiv u nekim situacijama i da se ne može smatrati isključivim odgovorom na kriminal već da su restorativno i retributivno pravo komplementarni.

Tokom postupka medijacije posrednik ili medijator, kao nepristrasna treća strana, pomaže žrtvi (žrtvama) i prestupniku (prestupnicima) da ostvare konstruktivnu komunikaciju, direktnu ili indirektnu. Pravilo je da u ovom postupku osim posrednika učestvuju samo žrtve i prestupnici istog prestupa (izuzetak su slučajevi posredovanja u kojima su žrtva ili prestupnik maloletni, kada susretu prisustvuju i roditelji ili staraoci maloletnog lica). Jedino su žrtva i prestupnik ovlašćeni da donose odluke u postupku i da, ukoliko je to moguće, postignu međusobni sporazum, osim u izuzetnim slučajevima kada je žrtva dete (tada roditelji mogu da budu njegovi zastupnici u medijaciji).

Prilikom postupka posredovanja je vrlo važno da se vodi računa o potrebama žrtve u cilju izbegavanja njene sekundarne viktimizacije do koje može dovesti suočavanje sa učinioцем. I u odsustvu vršenja direktnog pritiska na žrtvu da se uključi u postupak posredovanja, odbijanje da učestvuje u postupku kod nje može izazvati izvesnu dozu odgovornosti. U postupku posredovanja mora da se uspostavi ravnoteža između žrtve i učinioца, njihovog položaja, prava i obaveza. Ovo iz razloga što je u klasičnom krivičnom postupku sva pažnja usmerena na učinioца (pogotovo ako je reč o maloletniku) što dovede do zanemarivanja potreba oštećenog, pa ne bi bilo dobro da se žrtva i u postupku posredovanja oseti marginalizovanom (Nikolić-Ristanović, Ćopić, 2006). Napred navedeno ne treba shvatiti tako da medijator tokom postupka treba da daje prednost žrtvi, zato što i žrtva i učinilac u postupku posredovanja treba da budu ravnopravni.

Upravo je uloga medijatora da omogući oštećenom prepoznavanje i uvažavanje njegove pozicije, adekvatno informisanje, bezbednost, osnaživanje, poštovanje i zadovoljstvo zbog kontakta sa njim.

Rezultati brojnih istraživanja sprovedenih u cilju utvrđivanja uspešnosti medijacije između žrtve i prestupnika su pokazali da je posredovanje uspešnije od klasičnog krivičnog postupka.

Latimer, Dowden i Muise (Latimer, Dowden i Muise, 2001) su analizirali 22 studije ispitujući efekte 35 individualnih programa restorativne pravde. Analiza je pokazala da je restorativni model mnogo uspešniji iz sledećih razloga:

- Žrtve su bolje obavestene o prestupu i bolje razumeju njegove razloge, veća je verovatnoća da će dobiti naknadu štete, lakše se suočavaju sa prestupnikom, zadovoljnije su postignutim dogovorom, bolje se osećaju u odnosu na iskustvo vezano za prestup, sa manje straha i besa.

- Prestupnici bolje razumeju šta su uradili, smatraju sebe odgovornijim za prestup, zadovoljniji su dogovorom i neki od njih osećaju žaljenje zbog prestupa. Oni se značajno više pridržavaju dogovora postignutih tokom restorativnih postupaka nego u slučaju klasičnog postupka. Prestupnici koji su prošli kroz restorativne programe u proseku imali značajno manju stopu recidivizma u odnosu na one koji nisu bili uključeni u ove programe, već u klasičan krivični postupak (Zehr, 1990).

- Većina učesnika u postupku je mišljenja da bi ponovo izabrali postupak posredovanja i da bi ga preporučili drugima.

Medijacija predstavlja intervenisanje u sukobu ili pregovaranju preko prihvatljive, nepristrasne i neutralne treće strane koja nema moć donošenja odluka, već pomaže sukobljenim stranama da svojom voljom postignu obostrano prihvatljiv sporazum o predmetu sukoba (Moore, 1986).

U napred navedenoj definiciji se ne naglašava postizanje sporazuma, između ostalog, i zbog toga što to jeste poželjan ali ne i jedini cilj medijacije. Naime, insistiranje na postizanju sporazuma o predmetu sukoba bi moglo da dovede do toga da žrtva prihvati sporazum koji joj ne odgovara, odnosno da prestupnik prihvati sporazum koji ne može da ispuni. Na ovaj način bi se ugrozili osnovni principi restorativnog modela.

Osnovna načela primene medijacije između žrtve i prestupnika su (Braithwaite, 2000):

- potpuna informisanost obeju strana;
- pravo strana na konsultacije sa pravnim savetnikom;
- pravo dece i maloletnika na pomoć roditelja ili staraoca;
- dobrovoljnost;
- poverljivost postupka;
- jednakost i ravnopravnost strana;
- fleksibilnost;

Osnovni principi primene restorativnog pravosuđa u krivičnim stvarima usvojenim od strane Komisije za prevenciju kriminaliteta i krivično pravosuđe Ujedinjenih nacija, između ostalog, sadrže sledeće preporuke:

Restorativni procesi bi trebalo da se koriste samo u slučajevima kada postoji dovoljno dokaza za krivično gonjenje prestupnika i uz slobodan i dobrovoljan pristanak i žrtve i prestupnika. I žrtva i prestupnik bi trebalo da budu u mogućnosti da u bilo kom trenutku procesa povuku ovaj pristanak. Sporazumi bi trebalo da budu postignuti na dobrovoljnoj osnovi i da sadrže samo razumne i proporcionalne obaveze.

Žrtva i prestupnik bi trebalo da se slože oko osnovnih činjenica slučaja da bi bilo osnove za njihovo učešće u restorativnom procesu. Učešće prestupnika neće se koristiti kao dokaz priznanja krivice u kasnijem sudskom postupku.

U članu 13. *Osnovnih principa primene restorativnog pravosuđa u krivičnim stvarima* istaknute su kao neophodne sledeće osnovne procesne garancije pravičnosti prema prestupniku i žrtvi, koje treba da sadrže programi restorativne pravde, a naročito restorativni procesi:

- Pravo žrtve i prestupnika da se konsultuju sa pravnim savetnikom o pitanjima vezanim za restorativni proces, a prema potrebi, i pravo na prevod i/ili tumačenje. Maloletna lica bi, osim toga, trebalo da imaju pravo na pomoć roditelja ili staraoca.
- Pre davanja saglasnosti za učestvovanje u restorativnim procesima, strane bi trebalo da budu u potpunosti obavestene o njihovim pravima, o prirodi procesa i o prirodi njihovih odluka.
- Učešće u restorativnim procesima ili prihvatanje restorativnih ishoda treba da bude rezultat dobrovoljne odluke kako žrtve, tako i prestupnika.

- Naglašava se, takođe, i poverljivost rasprava koje se vode u restorativnim procesima, koje ne bi trebalo da se iznose u javnosti, osim uz saglasnost strana ili ukoliko to nalaže nacionalni zakon.

U Preporuci br. P (99) 19 državama članicama o pitanju posredovanja u krivičnim predmetima usvojenoj od strane Komiteta ministara Saveta Evrope je sadržana obaveza medijatora da obavesti organe krivičnog pravosuđa o preduzetim merama i o ishodu posredovanja. Izveštaj posrednika ne treba da otkriva sadržaj postupka posredovanja, niti bilo kakve ocene o ponašanju strana tokom njega.

Neki autori (Christie, 2006, Platek, 2006) ističu veliku opasnost za budućnost restorativne pravde koja leži u njenoj profesionalizaciji. Naime, s jedne strane imamo potrebu za kvalifikovanim medijatorima a s druge strane se javljaju profesionalni medijatori koji radi sticanja sopstvene dobiti mogu da „ukradu“ spor onima koji su direktno uključeni u sukob (kao što su prema Christie-ju ranije učinili advokati). Stoga autori ističu da treba imati na umu da ni medijatori nisu zainteresovani za sam konflikt, već vode računa o proceduri i o sopstvenoj zaradi i da stoga treba sprečiti da postanu zavorena profesija čijim pripadnicima neće biti primarno da razumeju potrebe sukobljenih strana i da im pomognu.

ISTORIJAT PRIMENE POSREDOVANJA (MEDIJACIJE) U EVROPI

Još tokom šezdesetih godina XX veka je u Evropi započela diskusija o načinu na koji se treba suočiti sa posledicama prestupa i kako se one mogu rešiti od strane onih koji su direktno uključeni u konflikt, odnosno žrtve i počinioca. U tom periodu su u različitim evropskim zemljama osmišljeni različiti modeli u cilju uspešnog razrešenja konflikta. Sredinom sedamdesetih godina su u Kanadi i u SAD počeli da se primenjuju prvi, probni modeli medijacije između žrtve i prestupnika (*victim-offender mediation*), na koje su primetan uticaj izvršili teorijski radovi evropskih naučnika.

U Evropi je posredovanje između žrtve i učinioaca počelo da se primenjuje osamdesetih godina XX veka. Prvi pilot projekat je realizovan 1981. godine u Norveškoj, a dve godine kasnije i u Finskoj. „Rešavanje prestupa izvan suda“ (*out of court offence resolution*) je naziv modela koji je u Austriji prvi put počeo da se primenjuje 1988. godine pred maloletničkim sudovima, a nakon toga implementiran u Zakonik o krivičnom postupku od 1. januara 2000. godine. U Engleskoj su u periodu od 1985-87. godine primenjena četiri projekta. Skoro u isto vreme su i u Nemačkoj počeli da se primenjuju pomenuti modeli, ali su naišli na mnogo bolji prijem nego u Engleskoj. Naime, u Nemačkoj se do sada razvilo preko četiri stotine službi za primenu restorativne pravde. U Francuskoj je, takođe, medijacija počela da se primenjuje sredinom osamdesetih godina i od samog početka je bila usmerena na podršku žrtvama.

I pored prilično pozitivnih reakcija koje su u probnoj fazi usledile, i to ne samo od strane žrtava i učinilaca koji su učestvovali u postupku medijacije, ona nije na početku dobila onakvu podršku kakva se očekivala, što

je dovelo do razvoja i primene manjeg intenziteta nego što se prvobitno očekivalo.

Tokom devedesetih godina je došlo do učestalije primene medijacije u Evropi.

Zanimljivo je primetiti da se, za razliku od uvreženog mišljenja, postupak posredovanja ne primenjuje samo u slučaju imovinskih ili lakših deliktih radnji. Iako se u nekim evropskih zemljama posredovanje prvenstveno primenjuje u maloletničkom pravosuđu, primetan je trend proširenja primene medijacije u krivičnom pravosuđu uopšte. Medijacija predstavlja samo jedan, ali trenutno najvažniji model restorativne pravde u Evropi.

Pod uticajem restorativne pravde restitucija i obeštećenje žrtava su postali veoma važni principi krivičnog pravosuđa. Suštinu restorativne pravde čini aktivno učešće žrtve, učinioca i, eventualno drugih zainteresovanih strana, koji ulažu napor da se u što većoj meri ispravi šteta nastala krivičnim delom i da se omogući obeštećenje žrtve.

Usled stalnog rasta broja projekata posredovanja u Evropi uočena je potreba za osnivanjem nevladine organizacije koja će koordinisati razmenu informacija, iskustava i uspostavljanja saradnje u cilju razvoja postupka medijacije i drugih modela restorativne pravde. Stoga je 8. decembra 2000 osnovan Evropski forum za medijaciju između žrtve i prestupnika i restorativnu pravdu (*European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice* - koji u međuvremenu nosi naziv Evropski forum za restorativnu pravdu - *European Forum for Restorative Justice*). U članu 4. Statuta ove organizacije je kao osnovni cilj Foruma navedeno pružanje pomoći u cilju uspostavljanja i razvoja medijacije između žrtve i prestupnika i drugih modela restorativne pravde širom Evrope.

PRIMENA RESTORATIVNOG PRAVA U SRBIJI

Pod uticajem napred navedenih shvatanja u Srbiji je došlo do primene restorativnih programa i pre stvaranja zakonske osnove za primenu medijacije između žrtve i prestupnika a u cilju izbegavanja klasičnih krivičnihopravnih procedura.

Reč je o aktivnostima sprovedenim u okviru projekta reforme maloletničkog pravosuđa *Šansa deci za promenu* (Liebman, Hrnčić, 2007) realizovanim kroz saradnju UNICEF-a i Ministarstva pravde, Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva prosvete i sporta i Švedske agencije za međunarodni razvoj.

Razvoj diverzionih šema u Nišu (Liebman, 2004) je naziv prvog projekta, započetog 2002. godine, kao rezultat saradnje resornih ministarstava Republike Srbije, grada Niša, Centra za socijalni rad u Nišu i UNICEF-a. Cilj projekta je razvoj procedura, struktura i programa u kojima se prestupi maloletnih lica upućuju, pre svega, na medijaciju između žrtve i maloletnog prestupnika, a u cilju skretanja maloletnika od klasičnog krivičnog postupka. U socijalni rad, domovima i školama, u cilju multidisciplinarnog, multisektorskog pristupa, na razvijanju mreže u zajednici koja će omogućiti širenje restorativne pravde, na uspostavljanju redovnih kanala upućivanja slučajeva za medijaciju, na aktivnom uključivanju mladih

u restorativne programe i na primeni rada u javnom interesu kao oblika naknade štete.

Program medijacije pod nazivom *Služba za posredovanje* je započeo 2003. godine u Vaspitno-popravnom domu u Kruševcu. Cilj ovog programa je razrešavanje sukoba između maloletnika, vaspitanika doma, u kojima je došlo do povrede nekog prava lica u sukobu, u postupku medijacije između žrtve i prestupnika. Postupanje u slučaju sukoba između vaspitanika doma je do implementacije ovog programa bilo regulisano samo pravilima o disciplinskoj odgovornosti. Ovaj program predstavlja alternativu disciplinskom postupku i merama, i u skladu sa principima restorativne pravde, skretanje od sistema kažnjavanja. Radnici Vaspitno-popravnog doma i Centra za socijalni rad u Kruševcu, upoznati sa veštinama posredovanja između žrtve i prestupnika, rade volonterski kao medijatori u postupku posredovanja između vaspitanika doma. Program medijacije je, iako započeo kao eksperimentalan 2006. godine postao deo redovnih procedura u Vaspitno-popravnom domu, sadržanih u Pravilniku o kućnom redu vaspitno-popravnog doma. Smatra se da je ovaj program medijacije u instituciji zatvorenog tipa, koji se sprovodi u cilju razrešavanja sukoba između institucionalizovanih maloletnika, jedinstven u Evropi. Program je međunarodno priznat i uvršten među primere dobre prakse Evropskog foruma za restorativno pravo.

Mreža za posredovanje timova za sveobuhvatnu dečiju zaštitu je osnovana 2005. godine, kao deo projekta Šansa deci za promenu i obuhvata četrnaest opština u Srbiji. Svrha ove mreže je primena medijacije između žrtve i prestupnika u radu sa decom i mladima u sukobu sa zakonom i u riziku u lokalnim zajednicama. Mrežu čine radnici centara za socijalni rad (i članovi mobilnih timova), edukovani u veštinama medijacije između žrtve i prestupnika. U okviru mreže je razvijen efikasan model umrežavanja medijatora, koji povezuje udaljene opštine i objedinjuje različite uslove života i rada.

ZAKONSKA OSNOVA ZA PRIMENU POSREDOVANJA (MEDIJACIJE) U SRBIJI

Zakonska osnova za sprovođenje postupka posredovanja u našoj zemlji je stvorena 2005. godine usvajanjem *Zakona o posredovanju – medijaciji*. U članu 1. zakona su navedeni sporni odnosi u čijem rešavanju može da se primeni postupak posredovanja: imovinskopravni odnosi fizičkih i pravnih lica, trgovinski, porodični, radni i drugi građansko pravni odnosi, upravni i **krivični odnosi**, u kojima strane mogu slobodno da raspolažu, ukoliko zakonom nije propisana isključiva nadležnost suda ili drugog organa. Ovaj zakon uređuje postupak posredovanja koji se obavlja pre ili posle pokretanja postupka za rešavanje spornog odnosa, sa ili bez uputa suda ili drugog organa.

Pojam **posredovanja** je određen u članu 2. pomenutog zakona kao *svaki postupak, bez obzira na njegov naziv u kojem strane žele da sporni odnos reše mirnim putem uz pomoć jednog ili više posrednika – medijatora koji stranama pomažu da postignu sporazum.*

U stavu 2 istog člana je naglašeno da posrednik nije ovlašćen da stranama nameće obavezujući sporazum (što je u skladu sa napred pomenutim međunarodnim i regionalnim standardima). U delu drugom ovog zakona su pomenuta i objašnjena sledeća načela postupka posredovanja: dobrovoljnost, jednakost i ravnopravnost strana, privatnost postupka, poverljivost i hitnost.

U delu petom ovog zakona je posrednik određen *kao treća neutralna osoba koja posreduje između dve strane u cilju rešavanja njihovog spor-nog odnosa, a u skladu sa načelima posredovanja* (član 18., stav 1).

U članu 20. su kumulativno nabrojani uslovi koji moraju da budu ispunjeni da bi neko lice moglo da obavlja dužnost posrednika: visoka stručna sprema, najmanje pet godina radnog iskustva u postupcima rešavanja sporova i konflikata, da je prošlo program obuke za posrednika, da je upisano u Spisak posrednika, da nije pod istragom i da nije osuđivano za namerno počinjeno krivično delo, da je dostojno za obavljanje posredovanja (član 20., stav 1).

Prema članu 25. zakona dužnosti posrednika su: vođenje i okončanje postupka posredovanja bez odugovlačenja; posrednik ne može stranama u postupku da nameće rešenje; posredovanje na neutralan način, bez ikakvih predrasuda u pogledu strana i predmeta spora; posrednik ne možr da daje obećanja niti da garantuje određeni rezultat postupka.

RESTORATIVNA PRAVDA I MALOLETNIČKO ZAKONODAVSTVO U SRBIJI

U skladu sa shvatanjima izraženim u nekim napred pomenutim međunarodnim dokumentima (*Pekinška pravila*) u Srbiji je 1.01.2006. godine stupio na snagu *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično-pravnoj zaštiti maloletnih lica* (u daljem tekstu ZM), kao prvi poseban zakon u našoj zemlji koji na sveobuhvatan način reguliše položaj maloletnika u krivičnom pravu. Naime, u članu 4., stav 3 je naglašeno da se vaspitne mere i druge krivične sankcije mogu izreći maloletniku samo pod uslovima propisanim posebnim zakonom, a da se ostali propisi primenjuju samo ako nisu u suprotnosti sa ovim zakonom.

U cilju zaštite maloletnika od neželjenih dejstava sudskog postupka u naš pravni sistem su ZM, uvedeni **vaspitni nalozi**. Reč je o alternativnim merama za rešavanje krivične stvari u kojoj se kao učinilac pojavljuje maloletnik (odnosno lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina). Naime, pored brojnih krivičnih sankcija predviđenih za ovu kategoriju učinilaca ZM su uvedeni po prvi put i vaspitni nalozi kao mere sui generis koje pod određenim uslovima, u zavisnosti od faze postupka mogu da primene određeni organi (nadležni javni tužilac za maloletnike ili sudija za maloletnike) i to pre nego što je postupak prema maloletniku pokrenut ili u toku postupka. Svrha vaspitnih naloga je da se ne pokrene krivični postupak ili ako je pokrenut da se isti obustavi odnosno da se njihovom primenom utiče na pravilan razvoj maloletnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi vršio krivična dela. Može se zaključiti da naše zakonodavstvo omogućava primenu vaspitnih naloga u širokom obimu jer je kao objektivni uslov

propisano da se mogu izreći maloletnim učiniocima krivičnih dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Kao uslovi subjektivne prirode za primenu ovih alternativnih mera se navode priznanje krivičnog dela od strane maloletnika i njegov odnos prema krivičnom delu i oštećenom.

Zakonodavac je u članu 6. ZM kao svrhu vaspitnih naloga naveo „skretanje“ (la diversion) krivičnog postupka, odnosno nepokretanje ili obustavu krivičnog postupka prema maloletnicima, ali i uticaj na pravilan razvoj maloletnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi vršio krivična dela. Ovakav vid uvođenja elemenata restorativne pravde je vrlo značajan za poboljšanje položaja žrtve, tradicionalno marginalizovane u klasičnom krivičnom postupku, i za poboljšanje položaja učinioca putem uvođenja alternativnih oblika reagovanja na kriminalitet.

U članu 7. ZM su navedeni sledeći vaspitni nalozi:

- 1. poravnanje sa oštećenim kako bi se naknadom štete, izvijenjem ili radom ili na neki drugi način otklonile, u celini ili delimično, štetne posledice dela;**
2. redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao;
3. uključivanje, bez naknade, u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja;
4. podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju ili odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga;
5. uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu;

Vaspitni nalog može da traje najduže šest meseci a u tom roku može da se zameni drugim vaspitnim nalogom ili da se ukine. Pri donošenju odluke nadležnog organa o primeni vaspitnog naloga ne navodi se tačno vreme trajanja vaspitnog naloga. Izbor i primena vaspitnih naloga se vrši u saradnji sa roditeljima, usvojiocem ili staraocem maloletnika i nadležnim organom starateljstva. Pri izboru jednog ili više vaspitnih naloga javni tužilac za maloletnike, odnosno sudija za maloletnike, uzimaju u obzir u celini interes maloletnika i oštećenog, vodeći računa da se primenjenjem jednog ili više vaspitnih naloga ne ometa školovanje ili zaposlenje maloletnika.

Uvođenje vaspitnih naloga je vrlo značajno i za poboljšanje položaja žrtve u maloletničkom krivičnom pravosuđu jer ZM predviđa aktivno uključivanje žrtve u sprovođenje pojedinih vaspitnih naloga (Nikolić-Ristanović, Čopić, 2006, Stefanović, 2006). Ovo je posebno izraženo u slučaju vaspitnog naloga poravnanja sa oštećenim, za čiju primenu je neophodna saglasnost oštećenog. Samo u slučaju primene ovog vaspitnog naloga žrtva može imati neposrednu korist i to ne samo zbog postojanja mogućnosti da joj šteta nastala izvršenjem krivičnog dela bude nadoknađena, već i zbog mogućnosti da njegovom primenom dođe do popravljanja odnosa između sukobljenih strana, putem zajedničkog odlučivanja i delovanja žrtve i učinioca, kao lica koja su lično uključena u konflikt. U skladu sa savremenim tendencijama u članu 8. ZM se pominje procena

ne samo interesa maloletnika, već i žrtve krivičnog dela pri odlučivanju o primeni vaspitnog naloga.

Ovim Zakonom su predviđene procesne odredbe za primenu vaspitnih naloga a samo izvršenje vaspitnih naloga će biti regulisano posebnim podzakonskim aktom u skladu sa Zakonom. Iako je u ZM predviđeno da primena vaspitnih naloga treba da se reguliše posebnim podzakonskim aktom koji će doneti ministar nadležan za pravosuđe u saradnji sa ministrom nadležnim za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja i Republičkim javnim tužiocem i to u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ZM, Pravilnik o primeni vaspitnih naloga, još uvek nije usvojen.

Uvođenjem u maloletničko krivično zakonodavstvo vaspitne mere poravnanja između žrtve i maloletnog učinioca krivičnog dela se stvara mogućnost za primenu postupka posredovanja, kao jednog od modela restorativne pravde.

S tim u vezi treba primetiti da neki autori smatraju da je za regulisanje primene ovog vaspitnog naloga u praksi neophodno odgovarajućim podzakonskim aktima predvideti primenu postupka posredovanja (Nikolić-Ristanović, Čopić, 2006).

Javni tužilac i sud imaju, u skladu sa načelom oportuniteta, široka diskreciona ovlašćenja da pokrenu, vode ili obustave krivični postupak prema maloletnicima.

Javni tužilac za maloletnike može da odluči da ne zahteva pokretanje krivičnog postupka kod krivičnih dela maloletnika za koja je u zakonu propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna.

Ovo načelo se može primeniti iako postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je maloletnik učinio krivično delo, ukoliko tužilac smatra da ne bi bilo celishodno da se vodi postupak prema maloletniku s obzirom na prirodu krivičnog dela i okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život maloletnika i njegova lična svojstva.

Takođe, u slučaju da maloletnik, dok izdržava kaznu ili se prema njemu primenjuje neka vaspitna mera, izvrši novo krivično delo, ili se otkrije za delo za koje se nije znalo pre suđenja, javni tužilac za maloletnike može da odluči da ne zahteva pokretanje krivičnog postupka, ako s obzirom na težinu drugog krivičnog dela i kaznu, odnosno vaspitnu meru koja se primenjuje, vođenje postupka i izricanje krivične sankcije za to delo ne bi imalo svrhe.

Javni tužilac za maloletnike može samostalno da odlučuje o oportunitetu krivičnog gonjenja do podnošenja zahteva za pokretanje krivičnog postupka sudiji nadležnog suda. On odluku o nepokretanju postupka može da uslovi i pristankom maloletnika i njegovih roditelja, usvojioca ili staraoca, kao i spremnošću maloletnika da ispuni jedan ili više vaspitnih naloga (čl. 62):

poravnanje sa oštećenim (za primenu ovog vaspitnog naloga je neophodan pristanak oštećenog); redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao; uključivanje bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili druge društveno-korisne poslove. Javni tužilac za maloletnike može da primeni samo napred pomenuta tri vaspitna naloga, dok je sudija za maloletnike, odnosno veće za maloletnike nadležno da primeni i ostale vaspitne naloge sadržane u članu 7. ZM. Sud je, takođe, ovlašćen da izrečeni

vaspitni nalog zameni drugim ili da obustavi njegovu primenu ukoliko to zahteva konkretna situacija.

Nakon toga, u pripremnom postupku ili po njegovom okončanju, javni tužilac za maloletnike samo može sudiji za maloletnike da podnese predlog za obustavu postupka usled nepostojanja osnova za njegovo vođenje ili iz napred navedenih razloga. Predlog za obustavu postupka, takođe, može da podrazumeva i prihvatanje i ispunjenje vaspitnih naloga.

ZM SU UVEDENE POSEBNE OBAVEZE, KAO NOVA KATEGORIJE VASPITNIH MERA.

U krivičnom zakonodavstvu koje je prestalo da važi 1. januara 2006. godine **posebne obaveze** nisu bile krivične sankcije već posebne mere koje je sud mogao da odredi maloletniku uz vaspitne mere pojačanog nadzora u cilju uspešnijeg izvršenja izrečene sankcije (što je i dalje slučaj). Sadašnje zakonodavstvo tretira posebne obaveze kao alternativne sankcije jer je njihov osnovni cilj da se uticajem na vlastitu odgovornost maloletnika i uz njegovu aktivnu saradnju, od njega traži ispunjenje određene obaveze (kao zahtev) ili mu se nameće određena zabrana. Novina je što se u ZM ove sankcije nalaze u okviru vaspitnih mera upozorenja i usmeravanja (član 11. stav 1. tačka 1), mogu se određivati samostalno a i povećan im je broj u odnosu na rešenja prethodnog zakonodavstva. Zakon taksativno navodi deset posebnih obaveza dajući ovlašćenje sudu da izrekne jednu ili više posebnih obaveza, a koje su prilagođene ličnosti maloletnika i prilikama u kojima živi. U skladu sa međunarodnim instrumentima, mora se uzeti u obzir spremnost maloletnika da saraduje u njihovom ostvarenju.

Članom 14. ZM su predviđene sledeće posebne obaveze maloletnim učiniocima krivičnih dela:

- 1. da se izvini oštećenom;**
- 2. da u okviru sopstvenih mogućnosti naknadi štetu koju je prouzrokovao;**
- 3. da redovno pohađa školu ili ne izostaje sa posla;*
- 4. da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima;*
- 5. da se, bez naknade, uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja;*
- 6. da se uključi u određene sportske aktivnosti;*
- 7. da se podvrgne odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga;*
- 8. da se uključi u pojedinačan ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu i da postupa po programima rada koji su za njega sačinjeni u tim ustanovama;*
- 9. da pohađa kurseve za stručno osposobljavanje ili da se priprema i polaže ispite kojima se proverava određeno znanje;*
- 10. da ne može da napusti mesto prebivališta ili boravišta, bez saglasnosti suda i posebnog odobrenja organa strateljstva.*

Može se uočiti da se izvesne posebne obaveze u nazivu a i sadržinski poklapaju sa vaspitnim nalogima. Ipak, između ovih instituta postoji kvalitativna razlika (ne treba zaboraviti da su posebne obaveze krivične sankcije a da su vaspitni nalozi mere sui generis), razlika u postojanju prava maloletnika da ih prihvati ili ne prihvati, razlika u trajanju, u organima koji ih izriču i u odnosu na posledice u slučaju njihovog neispunjenja (naime nepostupanje po vaspitnom nalogu dovodi do pokretanja krivičnog postupka, odnosno do njegovog nastavljanja; neispunjenje posebnih obaveza može da dovede do zamene nekom drugom vaspitnom merom, po pravilu težom). Vaspitni nalozi se mogu primeniti jedino prema maloletnicima od četrnaest do osamnaest godina dok se posebne obaveze izriču i drugim kategorijama učinilaca.

Uvođenjem posebnih obaveza, kao nove kategorije vaspitnih mera, ostavljena je mogućnost ne samo za „skretanje” (odnosno nepokretanje ili obustavu) krivičnog postupka prema maloletnicima putem primene vaspitnih naloga, već i mogućnost za neizricanje (kada je to moguće) krivičnih sankcija institucionalnog tretmana u skladu sa međunarodnim standardima maloletničkog pravosuđa.

ZAKLJUČAK

Neki autori iskazuju bojazan da iako novousvojena zakonska rešenja predstavljaju osnovu za primenu koncepta restorativne pravde ona nailaze na nepoverenje, sumnju i otpor kako stručne, tako i šire javnosti. Pomenuti autori dalje tvrde da se objektivni nedostatak podzakonskih akata često koristi kao izgovor da bi se izbegla primena pojedinih „spornih” rešenja (Kostić, 2007).

Drugi autori ističu da naša naučna i stručna javnost još uvek nije svesna i dovoljno upoznata sa značajem koncepta restorativne pravde i da među njenim pripadnicima postoji bojazan da li je primena restorativne pravde odgovarajući način reagovanja na kriminalitet. Oni kao problem navode i nepostojanje mehanizama za implementaciju pojedinih mera/sankcija maloletnim učiniocima krivičnih dela (Ćopić, 2006, Nikolić-Ristanović, Ćopić, 2006).

Nadamo se da će se ovakva situacija uskoro promeniti i da će i u pravosudnom sistemu Srbije započeti primena postupka posredovanja kroz primenu vaspitnog naloga poravnanje sa oštećenim između žrtve i maloletnog učinioca krivičnog dela, kao i drugih elemenata koncepta restorativne pravde koji su u naš retributivni krivičnopravni sistem uneti izmenama i dopunama krivičnoprocesnog zakonodavstva 2002. godine, a zatim i izmenama krivičnog i maloletničkog zakonodavstva. Ovakvo postupanje bi bilo u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i u interesu, žrtve, učinioca i lokalne zajednice. Takođe se nadamo da će usvajanjem posebnog podzakonskog akta, odnosno Pravilnika o primeni vaspitnih naloga primena ovog i ostalih vaspitnih naloga ubrzo biti precizno određena i olakšana.

LITERATURA

1. Braithwaite, J. (1996): Restorative Justice and a Better Future, Dorothy J. Kič-čam Memorial Lecture, Dalhousie University, October 17 <http://www.iirp.org/library/braithwaite.html>
2. Braithwaite, J. (2000): Standards for Restorative Justice, <http://www.restorative-justice.org/resources/docs/braithwaite>
3. Christie, N. (2006): Odgovori na gubitke, Temida br. 1, str. 5-10
4. Zehr, H. (1990), Restitution Reduces Recidivism, Crime and Justice Network Newsletter, Oct. 1990-Mar. 1991, page 7. <http://www.colorado.edu/conflict/crii/rjus-14.pdf>
5. Zehr, H. (2002): Critical Issues in Restorative Justice: An Inadequate and Overlapping Outline, VOMA, Connections, no. 12 <http://voma.org/docs/connect12.pdf>
6. Latimer, J., Dowden, C., Muise, D. (2001): The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta Analysis, Department of Justice, Canada, Research and Statistic Division u Fellegi, B. (ed.) (2004): Meeting the Challenges of Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, <http://www.euforumrj.org/readingroom/finalagis2publication.pdf>
7. Moore, C.W. (1986): The Mediation Process, Practical Strategies for Resolving Conflict, Jossey-Boss, San Francisco
8. Čopić, S. (2007): Pojam i osnovni principi restorativne pravde, Temida, br. 1, godina 10; str. 25-35.
9. Kostić, M. (2007): Uspostavljanje standarda za restorativnu pravdu, Temida, br. 1, godina 10; str. 5-14.
10. Platek, M. (2006): Preispitivanje konflikta kao svojine. Prepreke primeni restorativne pravde i putevi njihovog prevazilaženja iz iskustva poljskog pravosudnog sistema, Temida, br. 1, str. 27-34.
11. Libman, M., Hrnčić, J. (2007): Priručnik za specijalističku obuku u vještinama medijacije između oštećenog i maloletnog učinioca, Centar za posredovanje – medijaciju, Beograd.
12. Liebman, M. (2004): Introducing Restorative Justice in Serbia and Montenegro, <http://restorativejustice.org/resources/docs/liebmann2>
13. Prava deteta i maloletničko pravosuđe – odabrani međunarodni instrumenti, UNICEF (uz stručnu pomoć Centra za prava deteta), Beograd (Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe Pekinška pravila, usvojena Rezolucijom 40/33 Generalne skupštine UN od 29. novembra 1985. godine; Konvencija o pravima deteta usvojena na Generalnoj skupštini UN, 20. novembra 1989. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je ovaj dokument ratifikovala u decembru 1990. godine; Standardna minimalna pravila UN za mere alternativne institucionalnom tretmanu – Tokijska pravila su usvojena rezolucijom Generalne skupštine UN 45/110 od 14. decembra 1990. godine).
14. Vučković – Šahović, N. (2000): Prava deteta i međunarodno pravo, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd,
15. Deklaracija o osnovnim principima pravosuđa koji se odnose na žrtve krivičnih dela i zloupotrebe vlasti usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 29. novembra 1985. godine na 96. plenarnom zasedanju.
16. Osnovni principi primene restorativnog pravosuđa u krivičnim stvarima, Komisija za prevenciju kriminaliteta i krivično pravosuđe Ujedinjenih nacija, Jedana-

- esta sednica, Beč, 16-25. april 2002
17. Preporuka br. P (99) 19 od strane Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o pitanju posredovanja u krivičnim predmetima, usvojena od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 15. septembra 1999.
 18. Preporuka P (2006): 8 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o pružanju pomoći žrtvama kriminala, usvojena od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 14. juna 2006.
 19. Perić, O. (2005): Komentar Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Javno preduzeće „Službeni glasnik”, Beograd
 20. Simić, I. (2006): Zbirka krivičnopravnih propisa, Javno preduzeće „Službeni glasnik”, Beograd.
 21. Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (2005): Službeni glasnik Republike Srbije, vol. 61, br. 85, str. 99-123.
 22. Zakon o posredovanju – medijaciji, Službeni glasnik RS, vol. 61, br. 18, od 24.02.2005.
 23. Nikolić-Ristanović, V., Čopić, S. (2006): Položaj žrtve u Srbiji: klasični krivični postupak i mogućnosti restorativne pravde, Temida, br.1, str.67-75.
 24. Stefanović, I. (2006): Nova zakonska rešenja o maloletnicima: značaj alternativa institucionalnom tretmanu (u svetlu reintegracije učinilaca i osnaživanja žrtava), Temida, br.1, str. 61-66.
 25. Savić, S. (2007): Restorativna pravda i Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica iz perspektive sudske prakse, Temida, br.1, godina 10; str.47-48.
 26. Jovašević, D. (2007): Novine u krivičnom zakonodavstvu o maloletnicima u svetlu restorativne pravde, Temida, br.1, godina 10; str. 15-23.
 27. Popadić, D., Plut, D., Kovač-Cerović, T.(ur.) (1996): Socijalni konflikti. Karakteristike i način rešavanja. Grupa MOST, Centar za antiratnu akciju, Beograd.
 28. <http://www.euforumrj.org/About/constitution.and.regulations.full.htm>
 29. Hrnčić, J. (2006): Modeli i praksa restorativnog pravosuđa u Džamonja Ignjatović, T., Žegarac, N. Medijacija – koncepti i konteksti, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd
 30. Džamonja Ignjatović, T., Žegarac, N. (2007): Medijacija u sistemu socijalne zaštite-karakteristike, primena i edukacija, Fakultet političkih nauka, Godišnjak 2007, god.1, br.1, str. 400-411.

VICTIM – JUVENILE OFFENDER MEDIATION
WITH THE PURPOSE OF DIVERSION FROM THE
CLASSICAL CRIMINAL PROCEDURE

The aim of this paper is to describe characteristics, basic elements and significance of victim – juvenile offender mediation, to present concept of mediation and to highlight that it is only one of the restorative justice models. Implementation of the restorative justice concept has been suggested by relevant international instruments, and its elements have been part of our criminal justice system since the changes and additions of criminal procedural legislation in 2002, and since the latest changes of the criminal and juvenile legislation.

The Law on juvenile offenders and the criminal protection of juveniles, which came into force on 1st of January 2006, has created the legal base for application of victim – juvenile offender mediation by prescription of educative order, victim – offender settlement. Victim-offender settlement is sui generis measure that should enable diversion from the classical criminal procedure or its suspension in accordance with the general principles of the restorative justice contained in the international standards of juvenile legislation, as well as with the acknowledgements that implementation of the restorative justice has provided much more efficient answer on criminal offence from the perspective of victim, offender and local community than classical criminal procedure.

Key words: criminal offence, victim, offender, juvenile, restorative justice, mediation, educative (diversion) order, settlement, diversion, criminal procedure